

כתב רס"ג בהקדמתו בעמ' כד: 'ספר זה מחמת גודל ערכו... לא נתנו ה' [אלא] בזמן שהיתה האומה בתכלית שלמות מצבה'. ובעמ' כז כתב: 'ולפיכך קראנוהו ספר תהלים, לפי שהוא שיר מיוחד לאנשים מיוחדים במקום מיוחד בכלים מיוחדים בנגינות מיוחדות... וניתן לבחיר המלכים דוד הנביא עליו השלום'. ובעמ' כט-ל כתב: 'לא צורף ידותון עם דוד במקצת הציונים (=הפרקים אלא כדי להשמיענו שאותו המזמור... מינוי הוא שנתמנה עליו ידותון - ולא שנבואת מזמור זה נתנה לדוד ולאסף במשותף)... תפלה למשה איש האלהים הוא שיר נמסר לבני משה שהיו בזמן דוד כדי לשיר אותו... הציון (=המזמור) המיוחס לשלמה באמרו לשלמה אלהים משפטיך למלך תן (עב) הרי גם הוא חזון שנראה לדוד הנביא עליו השלום, נבואה על שלמה ומה יהיה בעניניו, ולפיכך הסמיך לו בסופו כלו תפלות דוד בן ישי להשמיעך שהוא נבואה שנתבא בו דוד'... שראיתי אחדים מאומתנו מדמים שספר זה דוד המלך אמרו מפי עצמו (בבא בתרא יד, ב-טו, א), ונראה לי כי (=ש) הסבה שגרמה להם דמיון זה מה שמוצאים בו הרבה מן התפלות, דבר זה גרם להם והביאם לסטות מליחסו אל ה' כיון שהוא בלשון בני אדם... ולכן ראיתי לגלות כל עניני ספר זה ואומר, שהוא כולו דבור אלהי מה שמדבר ה' לעבדו... ואין לטעות כמה שיש בו מן התפלות... כי ענין אמרו שמעה תפלתי (לט, יג), (ביאורו) אשמע תפלת עבדי. שמרני אל כי חסיתי בך (טז, א), (ביאורו) אשמור עבדי כי חסה בי. ובעמוד לד כתב: 'חובה על כל מי שקורא ספר זה להאמין שהתכלית מכל הענינים האמורים... מוסב אל דבר ה' כיון שהוא ניתן מאתו. למשל אומר, כאשר ישמע שהספר אומר לא גבה לבי ולא רמו עיני (קלא, א) ידע (=יקבע בליבו) שהוא יתברך רצה לצוות עבדיו ולומר להם אל יגבהו לבותיכם ואל ירומו עיניכם ואל תלכו בגדולות ובנפלאות מכם... ואם ישמענו (=את הספר) אומר זכור ה' לדוד את כל ענותו... קלב, א-ב), יסב תכליתו (=כוונתו) כלפי ה', ונמצא שהוא, אזכור לכל צדיק את את כל יגיעו וענותו מאשר נשבע לי ונדר לי, וכל הדומה לכך (מדברים שעשה). וכן אם שמעו אומר חנני אלהים כחסדך (נא, ג) ידע (=יקבע בליבו) שהחכם (=ה') רצה בכך להודיענו שהוא מכפר לשבים...

פירוש המקרא על פי רס"ג

ענינו (=ביאור) אני אחון על מי ששב בחסדי וברחמי הרבים אמחה פשעיו.
וכן אם שמעו (את הספר) אומר שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה (לט, יג)
צריך להשיג מכך שה' רצה להודיענו שהוא שומע תפלת עבדיו ושועתם
ולא יחרש (=ולא ישתוק) אל דמעתם. ועל דרך משל זה כל הספר'.

תהלים

פרק א

א, א 'אֲשֶׁרִי הָאֵישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ, בְּעֵצַת רְשָׁעִים; וּבְדַרְךְ חַטָּאִים, לֹא עָמַד,
וּבְמוֹשָׁב לְעִים, לֹא יָשָׁב.

נאה וטוב הוא² האישי³ שלא הלך⁴ במחשבת⁵ רשעים ובדרך החוטאים לא פעל⁶ ולא התמיד⁷ להיות במושב התחבלנים הרמאים.⁸

א, ב פִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה, חִפְצוֹ; וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה, יוֹמָם וּלְיָלֵה.

1. לגבי סדר הפרקים ראה רצהבי, רס"ג שמות עמ' רנג-רנד; פירוש תהלים עמ' מ: 'פרק זה הראשון הוא בצדיקים לזרום ולעודדם לעשיית הטוב לפיכך פתח תחילה באשרי'.
2. נוה שלום, נחם: 'נאה וטוב האישי'; פירוש תהלים עמ' מ: 'וענין אשרי... אינו הקדמה למה שביאר מטובותיהם, והיה כעץ שתול על פלגי מים, אלא הוא גמול עומד בפני עצמו, והוא ענין תורה, כי כאשר ה' מודה לעבד מעבדיו ואומר אשריו כלומר מה טובו מעשיו או כמה טובים הם וכיוצא בזה הרי זה מין גמול שלם ממיני הגמול'.
3. תלמיד רס"ג עמ' 10 מבאר שרוד מכוון לאביו ישי, המכונה בדברי הימים אישי. ראה דברי הימים א ב, יג.
4. רס"ג, אמונות עמ' רטז.
5. פירוש תהלים עמ' מא.
6. שם.
7. שם.
8. רצהבי, רס"ג ישעיה עמ' רצג: 'התחבלן המתפעל מסברתו קראהו לץ'; רס"ג, משלי עמ' פ: 'תרגם לץ 'דאהי' והוא השקוע בתחבולות ובמרמות בכל הליכותיו'; נוה שלום, נחם למשלי א, כב: 'המתעים לדברים מתועבים'. ובתהלים א, א פירש: 'עסוקים בנכל (=בנוכלות) ולשון תרמית'; רס"ג, משלי עמ' נב: '... וכמו שאמר דוד אשרי האישי אשר לא הלך בעצת רשעים, אמר לא הלך, ואח"כ לא עמד, ואח"כ לא ישב, כי אם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישוב'.

פירוש המקרא על פי רס"ג

אבל במצוות ה' מחשבתו⁹ ובתורתו יהגה¹⁰ ביום ובלילה.

אג, וְהָיָה כְּעֵץ, שְׁתוּל עַל-פְּלִגְי־מַיִם: אֲשֶׁר פְּרִיָו, יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלְהוּ לֹא-יָבוּל; וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ.

אז יהיה כעץ נטוע על פלגי מים¹¹ שמוציא את פירותיו בזמנו¹² ועליו אינם נובלים.¹³ הוא יצליח בכל אשר יעשה.¹⁴

א,ד, לֹא-בֶן הָרְשָׁעִים: כִּי אִם-¹⁵כַּמֶּן, ¹⁶אֲשֶׁר-תִּדְפְּנוּ רוּחַ.

א,ה, עַל-כֵּן, לֹא-יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט; וְחַטָּאִים, בְּעֵדַת צְדִיקִים.

וכמו המוץ שאין לו קיום כך לא יהיה לרשעים קיום ויציבות במעמד המשפט¹⁷ ולא לחוטאים קיום ויציבות בקרב המנהיגים הצדיקים.¹⁸

א,ו, כִּי-יִדְעַע יְהוָה, דֶּרֶךְ צְדִיקִים; וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֵּאבֵד.

וה' מקיים ומייצב¹⁹ את דרך הצדיקים ודרך הרשעים לא תתקיים.

9. פירוש תהלים עמ' מא.

10. מנחם שורש הג: 'מלל'; קמחי, שרשים שורש הגה: 'דבור וצפצוף הפה'.

11. בן בלעם, ישעיה עמ' 150: 'פלג' בערבית מציין נהר זורם ממעיין; נוה שלום, נחם: 'חלקי מים נגרים ונמשכים'.

12. פירוש תהלים עמ' מב-מג מציין, ש'פריו יתן בעתו' מכוון למספר אפשרויות. ושכולן נכונות בפסוק.

13. ומשמעות נובלים נופלים. רצהבי, רס"ג שמות עמ' עו.

14. ביאור תהלים: 'כי אין ההצלחה לנפעל אלא לפועל'.

15. אבל הם.

16. רס"ג, אגרון עמ' 288 מפרש 'מץ' קש; יונה, שרשים שורש מוץ: 'והוא הדק שבתבן'; תנחום, דניאל עמ' מה: 'הוא הקש, כלומר התבן הדק מאד שהרוחות נושאות אותו בעת הזרייה, ושמם בעברית מוץ'.

17. ביאור תהלים.

18. ביאור תהלים עמ' קצה.

19. פירוש תהלים עמ' לט-מ.

תהלים ב

פרק ב

ב,א' לְמָה, ² רָגַשׁוּ גוֹיִם; וּלְאֲמִים, ⁴ יְהַגּוּ דִיק. ⁶

ב,ב' יִתְיַצְבוּ, ⁷ מַלְכֵי־אָרֶץ וְרוֹזְנִים ⁸ נוֹסְדוּ יַחַד: עַל־יְהוָה, וְעַל־מְשִׁיחוֹ. ¹⁰

ב,ג' נִנְתְּקָה, ¹¹ אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ; ¹² וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ ¹³ עַבְתֵּימוֹ. ¹⁴

1. שם עמ' מד: 'והמזמור השני הוא מאמר איום על אותם המתפרצים כלפי ה' בכפירה ובעברות, וקצר בכל זה ודבר רק על ההתקוממות נגד משיח ה' בארץ'. ובעמ' מו הוסיף: 'מטרתו בפרק זה להזכיר את הנקמה אשר תחול על הכופרים'.
2. שם עמ' מד-מה: '... כי אמרו למה רגשו איננו שאלה, אלא הוא האשמה שמאשים אותם על רוע רצונם למה רגשו עליו והוא יכול לעשותם לצחוק, והוא כדרך שאומר האומר למה תמרה פי המלך והוא יכול לך, או למה תסכול את המכות וסופך להודות, וכך למה רגשו גוים ויושב בשמים ישחק'. ראה להלן פסוק ד שלכן מוסיף ואו החיבור למילה יושב.
3. יונה, שרשים שורש רגש: 'התקבצו'. ראה להלן נה, טו; להלן סד, ג; דניאל ו, ז.
4. רס"ג, משלי עמ' קי: 'קבוצת בני אדם המאוגדים לחטיבה אחת'.
5. מדברים. פירוש תהלים עמ' מז: 'וכיוון שהיתה המראתם בצווי ובאזהרה הקדים לפניהם שני דברים האחד בדבור רגשו ויהגו...'
6. שקר. ראה להלן ד, ג.
7. והתייצבו. שם: 'וכיוון שהיתה המראתם בצווי ובאזהרה הקדים לפניהם שני דברים האחד בדבור רגשו ויהגו, והשני בפעולה יתיצבו נוסדו'; רס"ג, דניאל עמ' ריא מפרש 'יתיצבו' יילחמו.
8. ביאור תהלים: 'שרים. סגני מלכים'; נוה שלום, נחם לישעיה מ, כג: 'שרים ומושלים'.
9. פירוש תהלים. ובדבריו בעמ' מד; סד מפרש 'נוסדו' התאגדו; יונה, שרשים שורש סוד מבאר התקבצות לעצה. ראה בראשית מט, ו; להלן נה, טו; סד, ג. אך ראה מנחם שורש סד שמפרש הסתודדו.
10. פירוש תהלים עמ' מו-מז: 'וספר כי ממעשיהם שהם מתכוונים להשליך צווי ה' ואזהרתו ופקודת משיחו ואזהרתו אמרו על ה' ועל משיחו... ונאמרת מלת משיח על כהן גדול כאמרו אם הכהן המשיח יחטא (ויקרא ד, ג), ועל מלכי ישראל כמו שקרא את שאול משיח ה' (שמואל א כד, ז), ואבישי קרא את דוד משיח ה' (שמואל ב יט, כ), ועל הנביא כאמרו ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא (מלכים א יט, טז), ואמר ישעיה יען משח ה' אותי לבשר ענוים (ישעיה סא, א)'.
11. מעלינו. ביאור תהלים: 'אומרים ננתקה...'; פירוש תהלים עמ' מד.
12. מוסרותם. רקמה, וילנסקי עמ' סט; ביאור תהלים: 'והם השלשלאות שנותנים בצוארי האסירים כבידי הפשעים'; פירוש תהלים עמ' מו-מז: ואמר עליהם (=מצוות ה' ופקודות משיחו) יחד ננתקה את מוסרותימו, וזהו עקירת הצווי, כי המוסרה היא משכוכית (ובהע'